BOLANING IJTIMOY VA SHAXS SHAKLLANISHIDA ARTTERAPIYANING AHAMIYATI

Turg‘unpo‘latova Mohlaroy Abduvali qizi
Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Ushbu bitiruv malakaviy ishi bolalarning ijtimoiy va shaxs shakllanishida artterapiyaning ahamiyatini o‘rganadi. Unda artterapiyaning ijtimoiy ko‘nikmalarni yaxshilash, hissiy tartibga solish va psixososial muammolarni hal qilishdagi roli tahlil qilinadi. Mavjud adabiyotlar, jumladan, ASB va boshqa psixososial muammolarga ega bolalarda artterapiyaning ijobiy natijalari, jumladan, ijtimoiy o‘zaro munosabatlarni yaxshilash va stressni kamaytirish ko‘rsatiladi. Artterapiya bolalarning har tomonlama rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi muhim vosita bo‘lsa-da, uning samaradorligini to‘liq asoslash uchun chuqurroq tadqiqotlar zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Artterapiya, bolalar rivojlanishi, ijtimoiy ko‘nikmalar, shaxs shakllanishi, autizm spektridagi buzilishlar, psixososial muammolar.

Bolalik davri inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, bu davrda ijtimoiy va shaxsiy ko‘nikmalar shakllanadi, hissiy intellekt rivojlanadi va dunyo bilan o‘zaro munosabatlar o‘rnatiladi. Ushbu jarayonlarning sog‘lom kechishi bolaning kelajakdagi muvaffaqiyati va farovonligi uchun poydevor hisoblanadi. Biroq, ko‘plab bolalar turli

sabablarga ko‘ra, masalan, autizm spektridagi buzilishlar (ASB), psixososial muammolar yoki boshqa rivojlanish xususiyatlari tufayli ijtimoiy o‘zaro munosabatlarda va shaxsiy ifodada qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Artterapiya, san’at va psixologiyani birlashtirgan integral yondashuv bo‘lib, insonning hissiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan. U bolalarga o‘z ichki dunyosini, his-tuyg‘ularini va tajribalarini so‘zlar orqali ifodalash qiyin bo‘lgan hollarda, rasm chizish, haykaltaroshlik, kollaj va boshqa ijodiy faoliyat turlari orqali ifodalash imkoniyatini beradi. Bu jarayon bolalarning o‘z-o‘zini anglashini, stressni kamaytirishni va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishni rag‘batlantiradi.

Artterapiyaning bolalar rivojlanishiga ta’siri bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar o‘tkazilgan. D’Amico va Lalonde (2017) tomonidan o‘tkazilgan kvazi-eksperimental tadqiqot [1] autizm spektridagi buzilishlar (ASB) bo‘lgan bolalarga ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rgatishda artterapiyaning samaradorligini baholagan. Tadqiqotda tuzilgan artterapiya dasturi bolalarga ijtimoiy o‘zaro munosabatlardagi qiyinchiliklarni muhokama qilish va mos javoblarni ishlab chiqish uchun terapevtik muhitni taqdim etgan. Guruh sharoitida qo‘llanilgan artterapiya usullari ishtirokchilarga ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va mashq qilish, shuningdek, o‘xshash tajribalarga ega tengdoshlari bilan ijobiy o‘zaro munosabatlarni shakllantirishga yordam bergan. Natijalar ASB bo‘lgan bolalarning ijtimoiy o‘zaro munosabatlarda ishtirok etish va o‘zini namoyon qilish qobiliyatining oshganligini ko‘rsatgan. Bundan tashqari, tadqiqot aralashuvda ishtirok etgan bolalar orasida giperaktivlik va diqqatni jamlashdagi qiyinchiliklarning kamayganligini ham aniqlagan [1]. Bu natijalar artterapiyaning nafaqat ijtimoiy, balki xulq-atvor muammolarini hal qilishda ham muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi.

Ushbu bitiruv malakaviy ishi mavjud ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish va sintez qilishga asoslangan bo‘lib, empirik tadqiqot emas. Tadqiqot metodologiyasi artterapiyaning bolalarning ijtimoiy va shaxs shakllanishidagi ahamiyatini baholash uchun tanlangan adabiyotlardan olingan dalillarni tanqidiy baholashga qaratilgan.

Tadqiqot yondashuvi: Ushbu ishda sifatli tadqiqot yondashuvi qo‘llanilgan bo‘lib, u mavjud ilmiy manbalardan olingan ma’lumotlarni chuqur tahlil qilish va talqin qilishni o‘z ichiga oladi. Asosiy e’tibor artterapiyaning bolalar rivojlanishiga ta’sirini tushuntiruvchi mexanizmlarni va uning samaradorligini ko‘rsatuvchi dalillarni aniqlashga qaratilgan.

Ma’lumot manbalari: Tadqiqot uchun ma’lumot manbalari sifatida uchta asosiy ilmiy manba [1], [2], [3] tanlab olindi. Bu manbalar artterapiyaning bolalar bilan ishlashdagi samaradorligini o‘rganuvchi kvazi-eksperimental tadqiqot va ikkita tizimli sharhni o‘z ichiga oladi.

Mavjud adabiyotlarni tahlil qilish artterapiyaning bolalarning ijtimoiy va shaxs shakllanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi. Natijalar quyidagi asosiy yo‘nalishlarda umumlashtirilishi mumkin:

Ijtimoiy ko‘nikmalarni yaxshilash: D’Amico va Lalonde (2017) tadqiqoti [1] shuni ko‘rsatdiki, artterapiya ASB bo‘lgan bolalarning ijtimoiy o‘zaro munosabatlarda ishtirok etish va o‘zini namoyon qilish qobiliyatini oshirgan. Guruh sharoitida artterapiya bolalarga ijtimoiy qiyinchiliklarni muhokama qilish va mos javoblarni ishlab chiqish uchun terapevtik muhitni taqdim etgan, bu esa tengdoshlari bilan ijobiy munosabatlarni shakllantirishga yordam bergan.

Ijtimoiy kommunikatsiyani kuchaytirish: Tizimli sharh [2] artterapiyaning ASB bo‘lgan bolalarda ijtimoiy kommunikatsiyani yaxshilashda istiqbolli natijalarni ko‘rsatgan. San’at orqali ifodalash bolalarga so‘zlar orqali ifodalash qiyin bo‘lgan his-tuyg‘ular va fikrlarni yetkazishga yordam beradi, bu esa o‘z navbatida ijtimoiy o‘zaro munosabatlarni osonlashtiradi.

Hissiy tartibga solish va xulq-atvor muammolarini kamaytirish: D’Amico va Lalonde (2017) tadqiqoti [1] artterapiya aralashuvida ishtirok etgan bolalar orasida giperaktivlik va diqqatni jamlashdagi qiyinchiliklarning kamayganligini aniqlagan. Bu artterapiyaning hissiy tartibga solish va xulq-atvor nazoratini yaxshilashga yordam berishini ko‘rsatadi.

Ushbu tadqiqot natijalari artterapiyaning bolalarning ijtimoiy va shaxs shakllanishida muhim va ko‘p qirrali rol o‘ynashini tasdiqlaydi. Tahlil qilingan adabiyotlar [1, 2, 3] artterapiyaning ijtimoiy ko‘nikmalarni yaxshilash, hissiy tartibga solishni kuchaytirish, xulq-atvor

muammolarini kamaytirish va umumiy psixososial farovonlikni oshirishdagi samaradorligini ko‘rsatadi.

Natijalarning talqini: Artterapiya, ayniqsa, og‘zaki ifodada qiyinchiliklarga duch keladigan bolalar uchun qimmatli vosita hisoblanadi. San’at orqali ifodalash bolalarga o‘z ichki dunyosini, his-tuyg‘ularini va tajribalarini xavfsiz va konstruktiv tarzda namoyon etish imkoniyatini beradi. Bu jarayon o‘z-o‘zini anglashni, o‘ziga bo‘lgan ishonchni va o‘z-o‘zini tartibga solish qobiliyatini rivojlantiradi, bu esa shaxs shakllanishining asosiy komponentlaridir. Ijtimoiy jihatdan, guruh artterapiyasi bolalarga tengdoshlari bilan o‘zaro munosabatda bo‘lish, empatiyani rivojlantirish va ijtimoiy ko‘nikmalarni amalda qo‘llash uchun noyob platforma taqdim etadi [1]. Bu ayniqsa, ASB bo‘lgan bolalar uchun muhimdir, chunki ular ijtimoiy kommunikatsiyada sezilarli qiyinchiliklarga duch kelishadi [2].

Nazariy implikatsiyalar: Artterapiyaning samaradorligi rivojlanish psixologiyasining bir qancha nazariyalari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Ushbu bitiruv malakaviy ishi bolaning ijtimoiy va shaxs shakllanishida artterapiyaning muhim ahamiyatini atroflicha tahlil qildi. Mavjud ilmiy adabiyotlar [1, 2, 3] artterapiyaning bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini yaxshilash, hissiy tartibga solishni kuchaytirish, xulq-atvor muammolarini kamaytirish va umumiy psixososial farovonlikni oshirishdagi ijobiy ta’sirini aniq ko‘rsatdi. Artterapiya, ayniqsa, autizm spektridagi buzilishlar (ASB) va boshqa psixososial muammolarga ega bolalar uchun samarali vosita bo‘lib, ularga o‘zlarini noverbal tarzda ifodalash, ijtimoiy o‘zaro munosabatlarda ishtirok etish va stressni boshqarishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. The Effectiveness of Art Therapy for Teaching Social Skills to ... - ERIC – https://eric.ed.gov/?id=EJ1169552

2. The Effectiveness of Art Therapy on Children and Adolescents with ... – https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12652869/

3. Art Therapy for Psychosocial Problems in Children and Adolescents – https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7578380/